

Öreg épületben a jövő század könyvtára

Látogatás egy modern nagyvárosi könyvtárban

Philadelphia – lélekszámát tekintve – New York, Chicago és Los Angeles után az Egyesült Államok negyedik városa. Lakosainak száma kétmillió, elővárosaival együtt meghaladja a négymilliót. A hajózható, méltóságteljesen hömpölygő Delaware folyam két részre osztja az óriási kiterjedésű metropoliszt, mint a mi Dunánk Budapestet. Történelmi város, meszerien megszervezett idegenforgalommal, az USA minden korú turistáinak valóságos zarándokhelye. A nappal minden órájában ezrek járják a történelmi városrészt, a „historic center”-t. Ipara, kereskedelme és úthálózata igen fejlett. A városmag állandó lakosságán kívül, a 60–80 kilométeres átmérőjű körzetben fekvő települések lakói is többnyire a városban keresik meg kenyerüket. Kulturális góc, számtalan iskolával, közép- és szakiskolával, világhírű egyetemekkel. Orvosi egyeteme egész Amerikából vonzza az orvosjelölteket. Az iskolák, egyetemek, múzeumok, tudományos intézetek, dokumentációs központok könyvtárai korszerűen felszereltek és hatékonyan működnek.

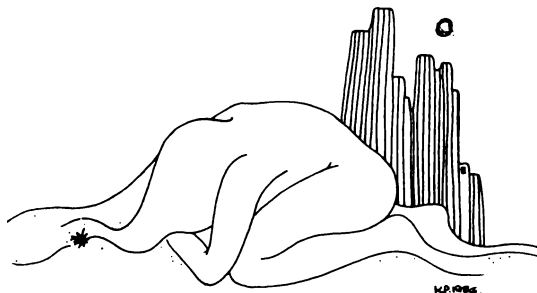
A patinás nagyváros közművelődési könyvtára az Egyesült Államok egyik legnagyobb ilyen intézménye. Vonzóan szerkesztett, fényképekkel és rajzokkal illusztrált tájékoztató ki-

adványai olyan meleg szívéllyel hívják a lakosságot a központi könyvtár 1927-ben megnyílt, klasszicista stílusú épületébe (nagyon emlékeztet a párizsi Tengerészeti Minisztérium Concorde téri palotájára), hogy az ember legszívesebben azonnal elindulna felkeresni a „meghívót”.

A tágas, magas termek galériáikkal, a nagyméretű, kihasználatlan csarnokok és folyosók valósággal elnyelik a beáramló olvasókat. Egy modern könyvtárepület azonos kubatúrával többszörösen kihasználhatóbb lenne, nem is szólva a túlméretezett termek fűtésének és világításának gazdaságtalanságáról.

A könyvtárt 1891-ben alapították, *George S. Pepper* negyedmillió dolláros hagyatékából. (Ez az összeg akkoriban tekintélyes vagyonnak számított.) 1894-ben kezdte meg működését a városháza e célra átengedett termeiben. Már a kezdeti időszakban hozzáálltak az egész várost átfogó fiókhálózat szervezéséhez és építéséhez. Aki ma a Philadelphiai Városi Könyvtárról szól, a központi könyvtáron kívül három kerületi könyvtárra, az Automobil Könyvtárra, a Kereskedelmi Könyvtárra, a Vakok és Csökkentett Mozgásképességűek Könyvtárára és 49 fiókkönyvtárra is gondol. Ezek a tagkönyvtárak kisebb-nagyobb méretűek, de *valódi könyvtárak*, könyvtári célra épített helyiségekben működnek. Ahol pedig az idők múlásával egy-egy fiókkönyvtár – tárgyi feltételeinek beszűkülése miatt – nem képes a korszerű működésre, ott a *sajtó azonnal lecsap a témára*, mint bármilyen más szenzációra. Ez a figyelem feltétlenül összefügg a könyvtárak fontosságának társadalmi elismerésével. A *Philadelphia Inquirer* 1986. december 15-i számában nagy terjedelmű, izgatott hangvételű, *egy leromlott fiókkönyvtár jobb ellátását sürgető* cikket olvastam.

Meggyőződésem, hogy a lakosság tetszését megnyerik a művészi ízléssel szerkesztett

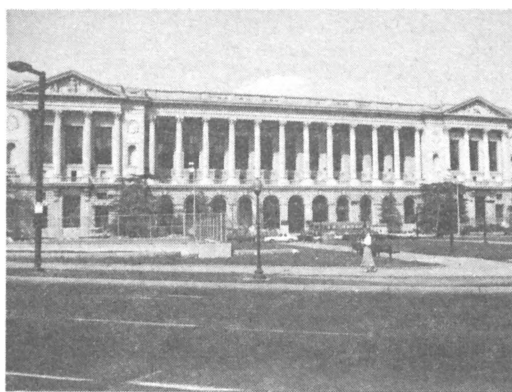

könyvtári tájékoztató kiadványok, meghívók, röplapok, brosrák, melyekkel olyan igyekezettel ajánlják a könyvtárhálózat többnyire díjtalan szolgáltatásait, mintha bevételeiktől függne létük. A kiadványokat, a szakszerűség mellett, szokatlan figyelmesség jellemzi. Abban a városban, ahol szinte mindenki gépkocsin közlekedik, a hálózat címjegyzékében azt is közlik, hogy egy-egy könyvtár milyen tömegközlekedési eszközzel közelíthető meg, feltüntetve a könyvtárhoz vezető autóbusz-, metró- és villamosvonalak számozását. Külön rovat tájékoztat a fiókkönyvtárak és központi könyvtár osztályainak telefonszámairól.

Udvariasságukra jellemző, hogy a könyvek védelmére felállított *ellenőrzési pontok* üzembe helyezése alkalmából minden látogatónak színes nyomású levélben – szinte bocsánatot kérve – megmagyarázták, hogy ezzel az olvasók érdekeit akarják szolgálni. Ugyanis egyre több és több könyv veszett el a könyvtárból. A levélben köszönetet mondtak az olvasóknak az együttműködésért. Az elektromos rendszer kikapcsolásakor figyelmezteti az olvasót, ha elmulasztotta ellenőriztetni a könyvtári könyv kivitelét. A könyvtári tag mielőtt kilép a könyvtárból, forgósorompón halad át, s ha nem ellenőrzött könyvet visz magával, sápszó figyelmezteti mulasztására. Az ellenőrzési pont csak könyvtári könyvet érzékel, kazettát, lemezt és filmet nem jelez.

Szolgáltatások

E helyütt csak azokról a szolgáltatásokról teszrek említést, amelyekkel a magyar közművelődési könyvtárakban nem találkoztam, illetve amelyek nagyon eltérőek a mi gyakorlatainktól. Például kifejezetten oktatási jellege miatt nagyon meglepő ajánlat volt számomra a *szervezett oktatás és képzés*, a középiskolai érettségi oklevéllel egyenértékű bizonyítvány megszerzésének lehetősége a könyvtárakban; az *olvasásfejlesztési program*, melynek keretében a tanulóközösségeket ellátják speciális kiadványokkal, az analfabéta tanfolyamokat pedig oktatási anyaggal. Újdonságként hatott a *munkakereső szolgálat*, mely számítógép segítségével 455 foglalkozásról és hivatásról tud részletes tájékoztatást adni. (Lehet, hogy nálunk is hasznos és népszerű lenne ez a szolgáltatás?) Megbízható adatrendszerük van Nagy-Philadelphia egész területének munkaerőhelyzetéről. Feltárt és rendszerezett *indexszel ren-*

A Philadelphiai Városi Könyvtár központi épülete

delkeznek az egyes szakmákról és a munkahe-lyekkel kapcsolatos felkészültségi követelményekről, foglalkoztatási kilátásokról, fizetések-ről, jutalmakról, segélyekről. A központi könyvtáron kívül a három kerületi könyvtár is sokoldalú tájékoztatást tud nyújtani az ország egyetemeiről. Az *életösszigan tanulók központi pontja* mutatós elnevezéssel tanácsadó szolgálat működik az állást vagy pályát változtatók részére. Tájékoztatnak a munkaerőpiac lehetőségeiről, a jelentkezés módjáról, az életrajzírás és a jelentkezések formájáról, a személyes bemutatkozások stílusáról. Ajánlják a helyes időbeosztás és az egyéni munkaszervezés elsajátításának irodalmát.

A könyvtárnak mai, már egészen modern részlege a *számítógépes információs központ*, amelynek szolgáltatása térítéses. Általános és speciális területen a különféle információs rendszerek adatbázisainak százait ajánlja.

Példamutatónak és követendőnek ítélem a tartósan vagy átmenetileg otthonhoz kötött *mozgásképteleneknek és más hátrányos helyzetűeknek nyújtott szolgáltatások* sorát. Önkéntes segítők házhoz szállítják a könyveket és egyéb dokumentumokat, gondolva arra az eshetőségre is, hogy az igénylő lapozni is képtelen. Külön tájékoztató füzet tartalmazza annak a 27 fiókkönyvtárnak a címét (közülük 4 csak felnőttekkel foglalkozik), amelyekben tolokocsival lehet közlekedni. A központi könyvtárban a bejárat, a felvonó, az auditorium és az étterem ki van képezve tolokocsis közlekedésre. A könyvtár közvetlen közelében külön gépkoc-

csiparkoló várja a megrokkantakat. A szigorú rendőri ellenőrzés és a magas büntetés megakadályozza, hogy ezeket a várakozó helyeket illetéktelenek foglalják el.

A vakok és csökkentlátásúak könyvtára postai megrendelésre házhoz szállítja a különleges nyomású, nagybetűs kiadványokat, a beszélő könyveket, a Braille-írású köteteket és időszaki sajtótermékeket. A ráutaltaknak lejátszó készüléket is kölcsönöznek. (Jóleső tudat, hogy a Somogy Megyei Tanács megértő támogatásából ma már a Kaposvári Megyei Könyvtár is képes erre a szolgáltatásra.) A vakoknak mindennemű szolgáltatás díjmentes.

A süketeknek különgyűjteményt alakítottak ki, melyben megtalálható a süketségről és a jelbeszédről szóló legtöbb könyv és folyóirat, valamint a süketek részére kiadott valamennyi angol nyelvű könyv. Minden fiókkönyvtár előfizetője a jelbeszédes *Néma újságnak*. Nagyon humánus szolgáltatás, amely a „*Szülők csomagjai*” elnevezést viseli. Könyvek és játékok kölcsönözhetőek három hétre a süket gyermekeknek. Kölcsönözhetőek angol nyelvű jel-

könyvek és süketnémák részére forgatott „hangtalan filmek”.

Említést érdemel a központi könyvtár néhány nevezetes gyűjteménye. Ezek között is egészen sajátos az *automobil-könyvtárrészleg*, amely a világ legnagyobb gépkocsi-történeti gyűjteményeinek egyike, a kezdettől a jelenig. Gazdag kézikönyvtárt, fotóanyagot, autókereskedelmi irodalmat, könyveket és folyóiratokat találunk benne az olvasók.

Meglepő a *színházi gyűjtemény* gazdagsága. Több mint egymillió kötetből áll, és felöleli a színház, a televízió, a rádió, a cirkusz, a népdalénekesek és a többi szórakoztató ágazat irodalmát Philadelphiából, Pennsylvániából és a világ többi részéből, az Egyesült Államok legkorábbi időszakától napjainkig. Anyaga nem kölcsönözhető.

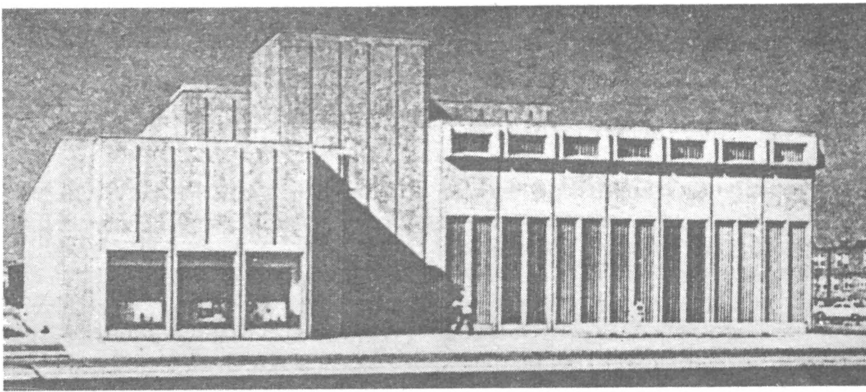
A muzsikások Mekkája az *Edwin A. Fleisher-gyűjtemény*, a világ legnagyobb zenekari partitúra-gyűjteménye, teljes szólamállománnyal. Magánszemélyek csak helyben tanulmányozhatják, zenei szervezeteknek előadások céljaira kikölcsönzik. Különlegesség a *gyermekkönyv-gyűjtemény*, 1837-től a jelenig. Ennek a gyűjteménynek a könyvei nem kölcsönözhetőek, de az érdeklődő egy szakembertől tárgyszerű tájékoztatást kaphat a gyermekirodalom tanulmányozásához.

A központi könyvtár és az egész szervezet működése nagyjából hasonlatos a mi nagy könyvtárainkéhez (például a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtáréhoz) – eltekintve a magasabb szintű és sokkal gazdagabb technikai ellátottságtól –, ezért csak a különlegességeket említem meg. Ilyen például a *kereskedelmi könyvtár*, az üzleti információk gazdag tára. Ebben megtalálhatók az 50 ezer lakoson felüli, USA-beli városoknak és a világ nagyvárosainak ipari címtárai, iparágankénti rendezésben. A részvényekre és beruházásokra vonatkozó információk teljességre törekvő gyűjteménye. 500 üzleti újság és folyóirat színesíti a gyűjteményt. Érdekes újdonságnak találtam a *kormányzati közlemények* gyűjteményét. Egymilliónál több városi, állami, szövetségi és külföldi – nem kölcsönözhető – dokumentumot tárol ez a részleg.

Lépés a 21. századba

A *Philadelphia Inquirer* 1986. szeptember 30-i számában terjedelmes, fényképekkel tarkított cikk tájékoztatta olvasóit arról, hogy

Az egyik fiókkönyvtár

„a városi könyvtár átlépett a 21. századba”. Így adták hírül, hogy öt év alatt megvalósult a könyvtár ötmillió dolláros terve: a fiókok közül az utolsót, a Fall’s of Schuykill-it is bekapcsolták a számítógépes hálózatba, és valamennyi fiókkönyvtárt automatizálták. A könyvtár látogatói számítógép segítségével áttekinthetik 3,25 millió könyv lelőhelyét. Az ellenőrző asztalnál elhelyezett gép helyébe, mely korábban filmre vette a kölcsönvett könyvek és a kölcsönző olvasók adatait, most egy fényceruza került, mely letapogatja a könyvek gerincén található adatokat. A számítógép meghatározza, hogy mikor kell visszahozni a kölcsönvett könyvet, sőt tíz napi késés után automatikusan előállítja az olvasót felszólító levelet. Segít a kölcsönzésben, kimutatja, hogy melyek a leggyakrabban olvasott művek, melyek az egyes fiókkönyvtárak legnépszerűbb könyvei.

A terv végrehajtásának költségeit kötvénykibocsátással fedezték. (Vajon nálunk nem lehetne egy hiányzó nagyobb könyvtár építésének költségeit kötvény kibocsátásával fedezni?) A sajtó és a közvélemény is elismerte, hogy a terv megvalósítása rendkívüli erőfeszítést kívánt minden könyvtári dolgozótól, irányítótól és a fenntartóktól is. Először a cédulakatalógus 850 ezer kártyáját táplálták be a számítógépbe, 600 ezer többnyire régi és kézzel írott cédulát pedig Dublin Ohio-ba küldtek, ahol már 11 millió cím van komputerezálva a tagkönyvtárak és a Library of Congress, azaz a Kongresszusi Könyvtár könyveiből. Rekordteljesítmény volt, melyet *Keith Doms*, a

könyvtár elnöke és igazgatója újabb fontos mérföldkőnek tekint a könyvtár történetében, a korábbi öt után. Ezek: az 1891-i városi alapítólevél, az Andrew Carnegie alapítványból 1901-ben 25 ágazati könyvtár létrehozása, a központi épület 1927. évi megnyitása, a hálózati elv kezdeményezése és alkalmazása, az északkeleti kerületi könyvtár 1963. évi megnyitása. Az igazgató egy interjúban az automatizációt távlatokat nyitó eseményként értékelte, mely további változásokra teszi képessé a könyvtárt és átvezeti a 21. századba.

Az interjú elolvasása után rászántam egy délutánt, hogy életemben először találkozhasak egy milliós nagyságrendű adattömeget tároló számítógépes katalógussal a központi könyvtár széles, emeleti folyosóján. Elfogódottan léptem az érzékeny terminál elé, miután elolvastam a kezelési utasítást. Ez a készülék első látásra a televízió képernyőjére hasonlít, attól azonban abban különbözik, hogy ujjam finom érintésére életre kelt és folyamatosan feleletet adott arra a kérdésekre, hogy *József Attilának*, *Radnóti Miklósnak*, *Déry Tibornak* és *Illyés Gyulának* melyik műve található meg ebben a hatalmas könyvtárban. Előzetes aggályaimmal ellentétben a gép megnyugtató választ adott. Amíg azonban a feleletig eljutottam – szégyen ide, szégyen oda – a számítógép számos olyan „magyar író” nevét is felsorolta, akikről sohasem hallottam. Lehetséges, hogy ők csak azon a tájon magyar írók? A számítógép nem minősít. Az ilyen kérdéseket rábizzza az időre. Okos masina!

Kellner Béla